

tuš - kresbový materiál: suspenzia sadzí čiastočne koloidného charakteru (želatína, živicové mydlá); sadze pripravené neúplným spaľovaním napr. rastlinných olejov a živíc v roztoku šelaku s boraxom alebo v roztoku arabskej gummy s gáfrom; po zaschnutí zvyčajne vodou nezmývateľná; v Číne známa od pol.3.tis.pr.Kr.; pozri *sépia*, *bistr*; techniky kresby mokrou stopou

http://en.wikipedia.org/wiki/India_ink

E. Sirani: Madona s dieťaťom (17.s.)

E. Sirani: Madona s dieťaťom (17.s.)

tuš autografická - atrament autografický (?); podobný tušu litografickému; pozri *mastix*, *autografia*, *pretlačová farba*

tuš čierna - pozri *jadeit*

tuš čínska - zo sadzí vzniklých neúplným spaľovaním rastlinných olejov a živíc s pridaním kosteného gleja (zloženie: sadze piniové drevo, jadeit, rozdrvená perleť a z vonných látok); bola sýto čierna, tvrdá, lipnúca a nezmývateľná; vyrábaná už v 2 500 pr.Kr., pôvodne vo forme pevných a umelecky zdobených tyčiniek, ktoré sa pred použitím rozotierali s vodou; pozri *sumi-e*, *kuo-chua*, *üsuán*; *čerň lampová*

tuš litografická - okrem sadzí obsahuje mydlo, tuk, vosk, živicu (pozri *kopál*, *mastix*; používané pre odolnosť voči kyselinám); tuš litografická používaná na *perovú litografiu*; na báze litografického tušu sú *farby litografické perové*; porovnaj zloženie a najmä účel pri tlači v prípade *pretlačovej farby*; ďalej porovnaj *atrament autografický*; pozri *tlač z plochy*

http://www.gymno.edu.sk/vv/graficke_techiky.pdf

tuš perzská - na rozdiel od *tuše čínskej* rozpustná vo vode; mýticky spojená so všemocnosťou slova (osudy človeka písané čiernym tušom na tabuľu a stopa zasychá na znamenie nezmeniteľnosti osudu; hriechy možné slzami ľútosti a pokánia zmyť)

tušová kresba - pozri *kresba štetcová*, *kresba perom/perokresba*, *kresba drievkom*

Guercino: Kristus klesá pod krížom (perokresba hnedým tušom, 17.st.)

L. Varga: Okopávačka (1941)

tušová maľba - východoázijská maliarska technika štetcovej maľby čiernym *tušom* na papieri alebo *hodvábe*; umožňuje plynulé odstupňovanie *valérov* aj kontrasty svetla a tieňa; dôležitá technika *čchan-budhistického a zen-budhistického maliarstva*, v ktorom sa stáva prostriedkom meditácie, sústredenia a dospievania do vlastnej osobnosti (*štetec* známy ako nástroj na Východe viac ako 2000 rokov); európskej maľbe od *baroka*; tušová maľba je príkladom východných umeleckých postojov k neukončenosti výtvarného diela (pozri *non finito*), v ktorom bola čierna farba tušu významovo spätá s najhlbším a tajomným jadrom vesmíru; čínske *ūsuan* označuje čiernu farbu rovnako ako nevyčerpatelnosť vesmírneho bytia; preto má tušové maliarstvo veľký význam pre zen-budhistické umenie (pozri *zen-budhistické maliarstvo, zen-budhizmus*), ktoré prešlo 520 z Indie do Číny a 1191 do Japonska; nevysloviteľnosť a nezobraziteľnosť, avšak subjektívna poznateľnosť pravdy o vesmírnom bytí predpokladala neuzatvorenosť obrazu, t.j. programové *non finito*, nakoľko dotvorený obraz by značil konečnosť, ktorá je v protiklade ku hlavnému zákonu: že všetko bytie je neukončené; tušová maľba, v ktorej sa uplatňuje plošnosť, jediný nástroj (*štetec*) a jediná farba (čierna tuš), spôsob maľby, kompozícia (pozri *kompozícia prázdneho priestoru*), zobrazenie deja na úzkom dlhom zvitku (pozri *zvitkové maliarstvo, makimono, kakemono*), odoberá vyobrazenému motívu jeho látkovosť a abstrahuje ho aj pri realistickom videní; obraz má byť uzatvorený nie maliarom, ale kontemplatívnym nazeraním, ktoré objasňuje podstatu: premenlivosť a tým aj neukončenosť všetkého; vnímateľ tiež nemôže vidieť celok vyobrazení zvitku, ktorý medzi ľavou a pravou rukou pri prezeraní rozvíja, lebo vidí vždy iba jeho časť, celkom v duchu filozofickej predstavy o neprehliadnuteľnosti sveta, avšak napriek tomu poznateľnej pravdy o jeho celku a podstate; rysy neukončenosti majú aj verše, ktoré sú vpisované

do obrazových zvitkov; pozri *sumi-e*, škola *Kanó*, *Wu*, *Kamakura*, tzv. *čínsky voľný štetec*, *tuš čínska*; *štýl prázdneho priestoru*; *H. Tótaku*

Xu Wei: Chryzantémy a bambusy (16.st.)

Kôň (čínska tušová maľba)

Tušpuea - angl. pravopis Tushpuea; urartská bohyňa, manželka boha *Šiviniho*; predpokladá sa, že počas náboženského obradu Šiviniho a Tušpey boli používané bronzové kotle so sochami okridlených božstiev; pozri *urartskí bohovia*

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Tuszpuea>

Bronzový kotel s okridlenými bohmi (urartské umenie)

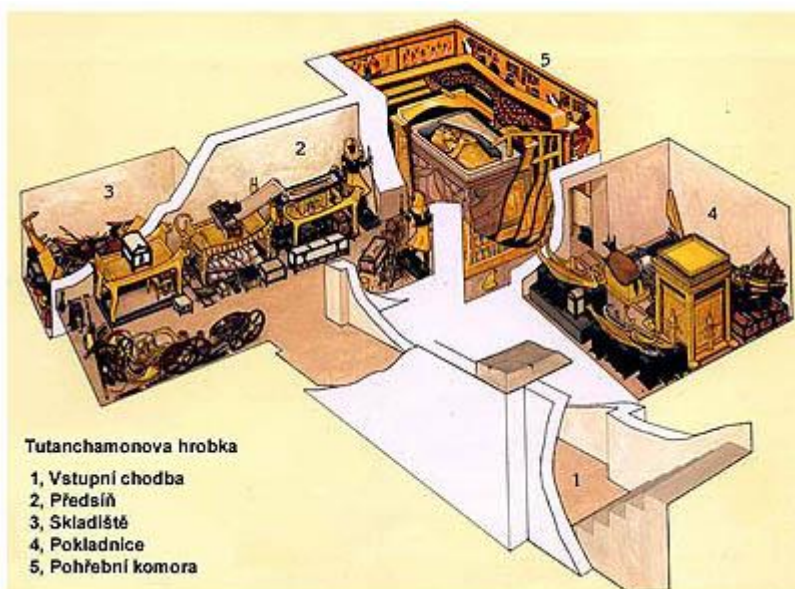

Urartská bohyňa Tušpuea

Tutanchamon - 18.dynastia, 1347-1339 pr.Kr.; pozri *Achnaton*

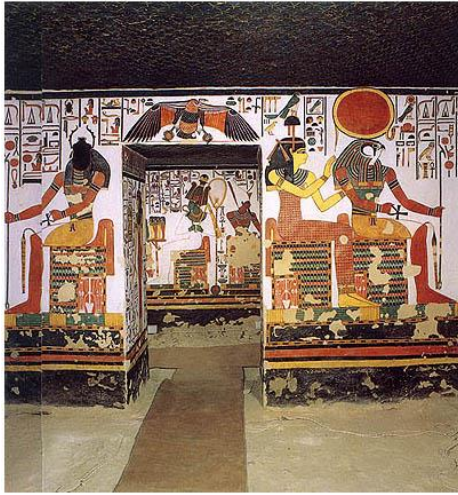
Tutanchamonova hrobka - Zamarovský v súvislosti s heslom *Tutanchamon*; najstaršia nevyhlúpená egyptská kráľovská hrobka, jedna z najmenších v Údolí kráľov, navyše improvizovaná a s narýchlo pozháňanou hrobovou výbavou pre predčasnú a neočakávanú smrť mladého faraóna; objavená 1922 Angličanom H.Carterom; Tutanchamonov „poklad“ pozostáva z niekoľko tisíc exemplárov; vo faraónovej hrobovej komore štyri do seba naskladané, zdobené, pozlátene skrine (najväčšia s rozmerom 5,10x3,30x2,75m); v ich vnútri sa nachádzal *sarkofág* zo žltého kremenca a v ňom tri bohato vyzdobené rakvy v tvare mumifikovaného tela s verným vyobrazením tváre; posledná rakva bola celá zlatá s hmotnosťou 110,4kg; v tejto tretej rakve sa nachádzala *múmia* kráľa, ktorá sa po čase výskumov na žiadosť egyptskej vlády vrátila na svoje pôvodné miesto do pôvodnej rakvy do hrobky

<http://faraon.wz.cz/cesta/udoli.htm>

Tutanchamonova hrobka

- 1, Vstupní chodba
- 2, Předsiň
- 3, Skladíště
- 4, Pokladnice
- 5, Pohřební komora

túžba - pozri *jablko* (Baleka)

Túžba po spojení s Bohom - v *Ikonológii* Cesara Ripu *alegória* v podobe okřídleného chlapca v červeno-žltom šate (*farby* symbolizujú túžbu); *křídla* predstavujú rozdychtenú dušu, ktorá náhlivo uteká k nebeským myšlienkam; *hrud'* tlie ohnivým plameňom, ktorý je totožný s tým plameňom, ktorý priniesol *Ježiš Kristus* na zem; pozri *atribúty*, *symboly* a *alegórie*

tvar - 1.filozofická kategória; v jednote s látkou neoddeliteľná stránka prírodných a spoločenských javov a procesov

2.vonkajšia zostava základných prvkov niečoho; *forma*

-v súvislosti s heslom *kompozícia*: v *stredoveku* však termín *kompozícia* (v zmysle lat. *compositio*) vzťahované viacej na *architektúru* a *hudbu*, zatiaľ čo pre *maliarstvo*, *grafiku* a *kresbu* používaný termín *dispositio* (rozvrhnutie) alebo *ordo* (usporiadanie) alebo *figúra*, *tvar*, *forma*

pozri *abstraktné umenie*, *purizmus*, *kubizmus syntetický*; *kaligrafia*, *kaligram*; *obrys*, *lína*, *objem*, *plocha*

Tvar - združstvo slovenských výtvarných umelcov; založené 1949 v Bratislave; zamerané na propagáciu slovenského výtvarného umenia; od 1954 nahradené *Slovenským fondom výtvarných umelcov*

tvár - lat. *facies*; pozri *en face*

tvár svätosti - rôzne kategórie, podľa ktorých sa v pravosláví rozdeľujú svätí pri svojom svätorečení a úcte v závislosti na ich svätých diel pozemského života; v umení (ikony) sú delení na skupiny a zoradovaní v príslušných radoch a zástupoch

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D0%BA_%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8

Kristus v sláve a druhý príchod Krista (ikona, tvár svätosti, 1700, Grécko)

Posledný súd (ikona, tvár svätosti, Poľsko, 17.st.)

Ikona Šestodnev (19.st.)

tvaroslovie - vo *výtvarnom umení*: v jednotlivých druhoch *výtvarného umenia* značí súhrn zmyslových vyjadrovacích prvkov; tie sú hmotným nositeľom umeleckých významov a obsahov a predovšetkým vyjadrujú vlastné umelecké hodnoty; pozri *morfológia*; *naturalizmus*, *barok* (Dudák), *klasicizmus 2*

tvarovanie vypuklé - ronde bosse

tvarovka - *tehla*, z ktorej sa stavajú nepravidelné *architektonické články* (podhl'ady *oblúkov*, *kružba* v *tehlovej gotike* a d'.), a preto je vypaľovaná vo zvláštnych formách; pozri *tehlová stavba*; *amforová klenba*

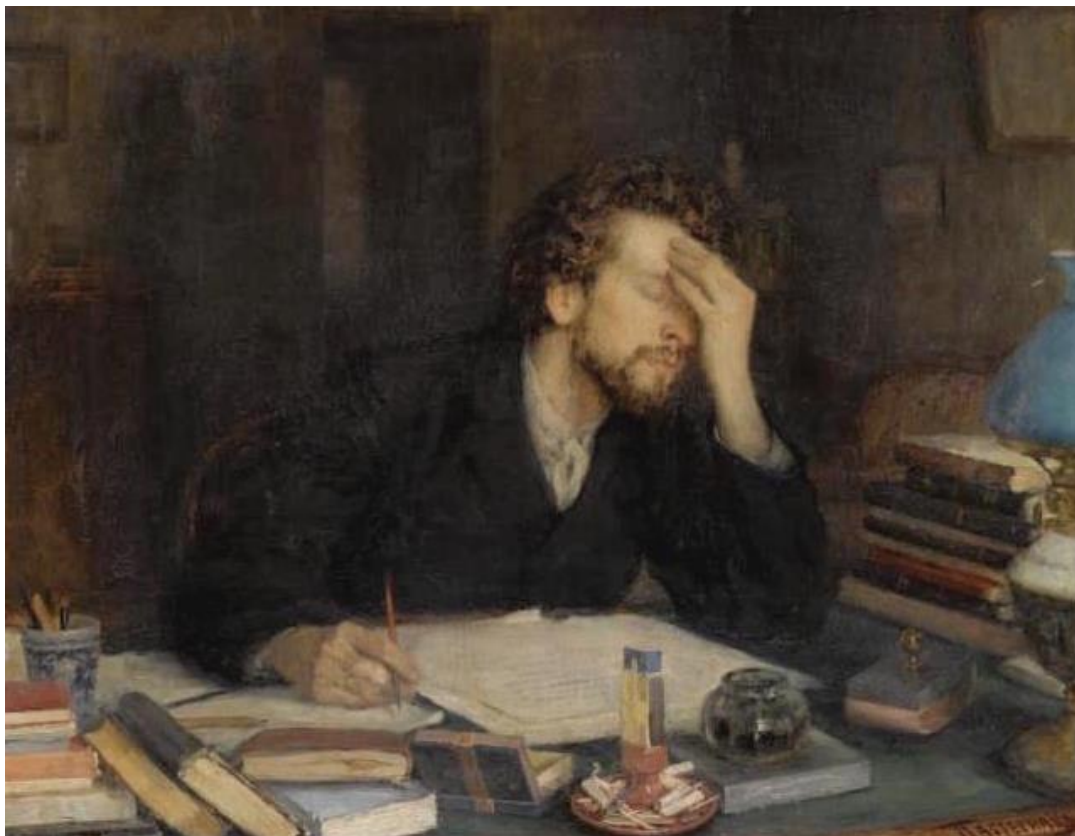
tvíd/tweed - mäkká *vlnená* látka z hrubej česanej alebo mykanej priadze s farebnými uzlíkmi; pozri *textília*

tvídová šiltovka - časopis *Gold Man*: typ anglickej *čapice*, ktorá prisne dodržiava plochý strih, tak príznačný pre túto pokrývku hlavy; anglická firma Herbert Johnson navyše ušije túto šiltovku z toho istého materiálu ako je oblek; nosí sa k tvídovým oblekom vhodným na poľovačku, rybolov alebo jazdu na koni; k najobľúbenejším kúskom firmy patrí tvar *Bond*, ale jestvuje aj tvar so sklopiteľnými klapkami na uši, aký nosil Sherlock Holm; pozri *čapica*

tvorivé bohyne - pozri *Cailleach*

https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Creator_goddesses

tvorivosť, tvorba - *kreativita; produktívny štýl myslenia, ktorého výsledkom je artefakt (porovnaj originál); niekedy za najstarší prejav umelecky tvorivého výtvarného sebvýjadrenia považovaný ornament; pozri invencia, inšpirácia, improvizácia, originalita, intuícia, oceanický pocit, imaginácia/obrazotvornosť, fantázia; eklektizmus; zlatý rez, dielo, výtvarné umenie, umenie; kompozícia*

L. O. Pasternak: Urputný tvorivý zápas (19.st.)

tvorivá energia - pozri *joni*

„tvrdá tónina“ - *hard key*

tvrdohlavosť - symbolizovaná oslom; pozri *Cnosti a Neresti; atribúty, symboly, alegórie a prirovnania; zvieratá*

Tvrdohlaví - česká umelecká skupina založená r. 1987 sochárom M. Gabrielom a ďalšími; pozri *skupina*

Tvrdoň Martin - (†1996); grafik, maliar; pozri *slovenskí maliari, slovenskí grafici*

<http://www.webumenia.sk/autor/11065>

M. Tvrdoň: Jarná Bratislava (1955)

M. Tvrdoň: Jeseň v Hrádku (1973)

M. Tvrdoň: Malé vinohrady na svahu (1971)

M. Tvrdoň: Moravianske polia (1975)

M. Tvrdoň: Oráčiny pod Bezovcom (1975)

M. Tvrdoň: Posledný sneh pri Hrone (1950-1955)

Tvrdošíjní - pozri *skupina Tvrdošíjní*

tvrdý porcelán - *porcelán tvrdý*

tvrdza - stredoveké *sídlo* opevnené valom a priekopou ale na rozdiel od *hradu* stála zvyčajne blízko dediny; v renesancii s hladkou *fasádou*, *sgrafitom*, *baštou*; v našich krajinách od 13.storočia; pozri *castrum*, *citadela*, *husitské hrady*; *kaštieľ*

V. G. Swarz: Nárek Jaroslavny (1866)

Autor neuvedený: Trocnov, rodisko Jána Žižku

renesančná zemianska tvrdza v Klátovej Novej Vsi

tvrdza vodná - obklopená priekopou s vodou

tweed - *tvíd*

twill - jemná *bavlnená, hodvábná* alebo *vlnená* krepová *tkanina* s diagonálnym vzhľadom použitej väzby (*keprová väzba*); pozri *textília*

Ty - Tyr, Ziu

Tyconius/Ticonius - (†390); *donatistický* spisovateľ, ktorého koncepcia *Božieho mesta* ovplyvňovala sv. Augustína; pozri *Beatova apokalypsa*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Ticonius>

Týdeus - v *gréckej mytológii* jeden zo *siedmich proti Thébam*, syn kalydónskeho kráľa Oinea a Altaie; jeho bratom bol Melagros známy z príbehu o *kalydónskom diviakovi*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Tideo>

tyflo - v zloženinách 1.časť slova s významom slepý, slepecký

tyflografia - 1.vedný odbor zaoberajúci sa grafickým prejavom nevidomých aj grafickým zobrazovaním pre ich potreby

2.kresby zhotovené technikou reliéfnych čiar určené pre nevidomých, alebo nimi kreslené; porovnaj *slepotlač*

Tyfoeus/Tyfon - v *gréckej mytológii* personifikácia búrlivého víchra a ničivých prírodných síl; syn Tartara a Gaie, otec Kerbera, Chimairy, Sfingy a ďalších netvorov, ktorých mal s *Echidnou*; mal sto dračích hláv a *hadmi* namiesto nôh; túžil po vláde nad bohmi aj svetom, ale Zeus ho porazil a na prsia mu uvalil sopku Etnu, takže kedykoľvek sa Týfón pohne, nastáva zemetrasenie; pozri *monštrá, bohovia vetra*; porovnaj keltský *Taranis*

Zamarovský v súvislosti s heslom *Theseus*: v Krommyone zabil Theseus na prosbu roľníkov obrovskú divú *sviňu*, ktorá ničila úrodu (porovnaj *kalydónskeho kanca*); bolo to monštrum, ktorého otcom bol stohlavý Tyfon a matkou *Echidna*

[http://it.wikipedia.org/wiki/Tifone_\(mitologia\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Tifone_(mitologia))

<http://eo.wikipedia.org/wiki/Tartaro>

Tyfon (etruská nástenná maľba)

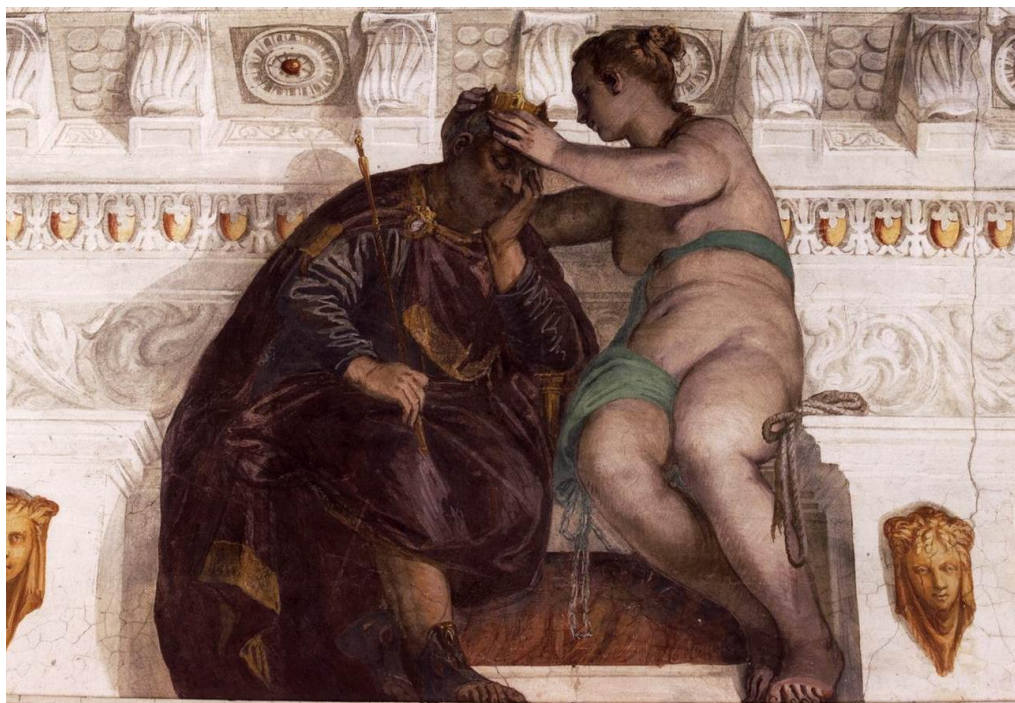

Tyfon (antická čiernofigúrová keramika)

tyglovka - *rýchlolis*

Tyché - v *gréckej mytológii* bohyňa *náhody*, spočiatku sprievodkyňa iných bohov, ktorých vôľu uskutočňovala, neskoršie samostatná bohyňa; spolu s bohyňou mieru *Eirené* vychovávali malého *Pluta* (1.p.*Plutos*), boha *bohatstva*; Tyché agathé (*šťastena*) v Ríme v časoch cisárstva stotožnená s *Fortunou*; podľa nej *tychizmus*; pozri *Agathé Tyché*

www v súvislosti s heslom *Eset*: postupne sa množili jej funkcie; bola stotožnená s gréckymi bohyňami Tyché (osud, náhoda) a potom sa nazývala Istyché či Tyché Agathé a ako taká bola darkýňou dobrého osudu a víťazstva

P. Veronese: Príležitosť korunuje spiaceho muža (freska, 1560-1561)

tychizmus - 1.v gréckej mytológii uctievanie bohyně šťastnej náhody; pozri grécka antická kultúra
2.viera v šťastnú náhodu; názor, podľa ktorého svet ovláda náhoda

Tychonius - Tyconius

Tyiady - Zamarovský v súvislosti s heslom *Mainády*: kňazky kultu Dionýza a Bakcha, ktoré v mýtoch i kultoch splývali s Mainádmi a Bakchantkami

www: tiež Tyády; v gréckej mytológii kňazky kultu gréckeho boha Dionýza; porovnaj *Mainády*

týk - český názov pre veľmi tvrdé drevo; pozri leštenie

tykanie - pozri vykanie

tyl - bavlnená alebo hodvábná sieťová tkanina; pozri biela výšivka; textília

tymian - druh materinej dúšky z oblasti Stredomoria; aromatická rastlina sušená, spaľovaná a jej vonný dym používaný ako kadidlo ľudovo nazývané *františek*; v gréckych bájach milienka *Hélia Leukotea* premenená na tymianový ker, aby sa mohla po smrti vznášať k bohom; tymianovú obeť ponúkali mayskí cestovatelia a posli svojmu ochrancovi, bohu *Xaman Ek*; pozri *metamorfóza*; rastlina

tympanón - vnútorná plocha štítu na priečelí stavieb, vymedzená rímsami; v antike tympanón často zdobený štítovými reliéfmi (pozri *mutuli*); tiež vnútorné pole portálu medzi archivoltou a nadpražím; obdobná úprava nadpražia okien alebo dverí vrátane lemujúceho orámovania sa nazýva *frontón*; v prípade tympanónu katedrály pozri *pašiový cyklus*; tiež názov *frontispitum*

[http://it.wikipedia.org/wiki/Timpano_\(architettura\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Timpano_(architettura))

Marcus Aurelius skladá votum na chrám Jupitera (basreliéf, r.161-180)

Neznámy autor: Schinkelovo Nové divadlo v Berlíne (1825)

J. Hopkins (rytec) podľa kresby Thomasa Hosmera Shepherd: Leadenhall Street v Londýne (rytina, 1837)

Tyndareós - v gréckej mytológii spartský kráľ, manžel Lédy, otec Klytaiméstry a Kastora (pozemského pôvodu), Polydeuka a Heleny (božského pôvodu); pozri Odyseus

Tyone - v gréckej mytológii meno Selené, ktoré dostala na ochranu pred nepriateľskou Hérrou, keď bola po svojej smrti zmenená na bohyňu; pozri Albunea/Sibyla Tiburtinská

typ - 1.jedinec alebo vec ako vzor, príklad, nositeľ charakteristických vlastností (pozri Kasperle); pozri typológia, Pictor in carmina, Ikonológia
2.spôsob, ráz, sloh; pozri chrámové typy
3.v polygrafii: jednotlivý písmenový znak malej alebo veľkej abecedy; litera, písmeno; odlievané písmeno, ornament, značka

pozri biotyp, biotypológia/somatotypológia; prototyp

typ chrámový - *chrámové typy*

typ keszthelyský/kesthejský - *keszthelyský/kesthejský typ*

typ obrazový - pozri ikonografia

tzv. **typ štítarský** - tzv. *štítarský typ*

typár - *pečatidlo* z kovu, slonoviny a iného materiálu, ktoré slúžilo na odtlačanie pečate do pečatnej látky a tým na označenie majiteľa

typizácia - Slovník cudzích slov: obyčajne v umeleckom diele vystihnúť základných, charakteristických znakov nejakej skupiny ľudí alebo vecí, ich zovšeobecnenie do *typu*; pozri *holotyp*

Typoe - (*); americký pouličný umelec

<http://bumbumbum.me/2011/04/26/confetti-death-by-typoe/>

<https://www.google.sk/search?q=Typoe&espv=2&biw=1858&bih=990&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwi0uurq8uzPAhXGsxQKHcF9AhAQsAQIKg>

Typoe: Konfety a smrť (inštalácia v štýle punk rock)

Typoe: Konfety a smrť (inštalácia)

Typoe: Čierna nedeľa (inštalácia)

typograf - typ sádzacieho stroja alebo odborný pracovník (pozri *bodoni*); pozri *tlač*

Slovník cudzích slov:

- 1.odborník ovládajúci estetickú úpravu tlačovín
- 2.súhrnný názov pre pracovníkov *polygrafického* priemyslu
- 3.majiteľ tlačiarne, *kníhtlačiar*

typografi -

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Typografov%C3%A9>

typografi nemeckí - *nemeckí typografi*

typografi slovenskí - *slovenskí typografi*

typografia - Baleka: v zahraničí názov užívaný pre *kníhtlač*

Slovník cudzích slov:

- 1.odbor zahrnujúci sadzu a kníhtlač (*tlač z výšky*)
- 2.výtvarné a technické riešenie *tlačoviny*

pozri *ars impresoria*, *ars scribendi*, *ars typografia*, *ars artificialier scribendi*; *Kelmscott Press*; *chiroxylografická bloková tlač*; *zrkadlo*; *baskervil*; *A. Manutius*

<http://it.wikipedia.org/wiki/Tipografia>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Typography>

http://en.wikipedia.org/wiki/Typeface_anatomy

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Digital_typography

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Typografie>

Srdce (typografický dekór, vektorová grafika)

Valentínsky večierok (typografická vektorová ilustrácia, leták)

typografické písma -

https://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:Typografick%C3%A1_l_p%C3%ADsma

<https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Typefaces>

typografický bod - základná merná jednotka o veľkosti 0,3759 mm, 1 m = 2 660 bodov; pozri *Didotov systém*; *breviár*, *briliant*, *garmond*, *nonpareille/ nonparej*, *paragón*, *perl*, *petit*, *borgis*

typografický reliéf - egyptský zapustený reliéf z prechodného obdobia 2181-2040 pr.Kr. (pozri *egyptské umenie*), ktorý má dvojité obrysy navyše zvýrazňované čiernou a bielou farbou; pozri *plastičnosť*

typografický systém - jednotná merná sústava pre *písmo* a typografický materiál; pre menšie rozmery základom jeden bod, pre väčšie rozmery jeden *cicero*; pozri *Didotov systém*

typogram - pôvodne antická báseň napodobňujúca grafickou podobou, spojením veršov rôznej dĺžky obraz predmetu, ktorého sa týka; tiež názov *carmen figuratum*

typológia - z gréc. – „vzor, príklad“

-v úzkom význame náuka o zhodnosti *Starého* a *Nového zákona* („*Concordia veteris et novi testamenti*“, podľa ktorej sú udalosti *Starého zákona* prorockými odkazmi na udalosti *Nového*

zákona; výtvarné umenie často stavia ako protipól 12 prorokov proti 12 apoštolom, Eliáša na ohnivom voze proti nanebovzatiu Krista, a ď.; pozri *Pictor in carmina*; *dielo literárne*; *bestiár*

Baleka: 1.vo výtvarnom umení v širokom význame zobrazenie osôb, vecí, zvierat, situácií alebo dejov, ktoré odrážajú v opakovaní historickú alebo mytologickú osobnosť alebo udalosť; staršia a skoršia býva označovaná za typ, neskoršia a mladšia za antityp, ktorý sa významovo zhoduje s typom; súvislosť alebo totožnosť je vyjadrená tiež podobnou situáciou, *atribútmi*, *symbolmi*, *kompozíciou* (pozri *pravý/vpravo/doprava/pravica*, *ľavý/vľavo/dol'ava/lavica*); v užšom slova zmyslu je typológiou mienená kresťanská typológia, myšlienkový systém založený na predstave, že *Starý zákon* svojimi osobami, zvieratami, vecami a udalosťami predurčuje *Nový zákon*, ktorý je zasa spätne v Starom zákone obsiahnutý

2.v *polygrafii* náuka o tlačovom *písme*, jeho tvaroch a použití

3.vedecká metóda založená na rozčlenení sústavy objektov a ich zoskupovania pomocou všeobecného modelu alebo typu

typometer - meradlo na meranie veľkosti písma

typomontáž - v *modernom umení* jeden z variantov *montáže* využívajúci typografický materiál, napr. písmová typomontáž K. Taigeho

typy gladiátorov - pozri *gladiátor*, *gladiátorské hry*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Gladiator_types

typy záhrad - pozri *záhrada*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Types_of_garden

Týr - tiež Tí, Tir, Tiwaz, Tig, Tiu alebo Tiw (staroanglicky), Ziu alebo Ziw (staronemecky); zrejme najstarší a pôvodne germánsky boh; boh vojny a najvyšší boh nebies; takisto predstavoval právo a poriadok; známe obdobie uctievanie je od 500pr.Kr. do prijatia *kresťanstva*; jeho centrom kultu boli *posvätné háje* so svätyňami na rôznych miestach osídlených *Germánmi*; pôvodne ho Germáni uctievali ako hlavné božstvo, postupne však jeho funkcie prevzal *Odin*, nakoniec ho *severská mytológia* počala uvádzať ako Odino syna; na kopijach a mečoch germánskych bojovníkov sa niekedy zobrazovali *runy* v tvare k nebesiam ukazujúcich šípok, ktoré ho symbolizovali; pravdepodobne aby ich ochraňoval v boji; existuje aj celkom rozšírená hypotéza, že sa z neho neskôr oddelil a vznikol boh *Thor* a to nielen u Germánov; Týr sa zúčastnil s Thorom rybolovu na svetového hada *Jörmunganda*; v severskej mytológii je Týr bohom vojny, odvahy a nebojácnosti; je Odinovým synom, pravdepodobne adoptívnym; je najstatočnejší z božskej rodiny Asov; len on sa nebál kŕmiť rastúceho vlka *Fenrira*, a tak je pozývaný starať sa o neho; napriek svojej cti, schopnosti priameho rokovania, musel Týr krivo prisahať, keď došlo na spútanie Fenrira; za trest ho vlk pripraví o pravú ruku; s tým súvisí rituál vstupu do Týrovho posvätného hája, kedy si návštevníci nechávali zviazať ruky a nohy; Týr predstavuje právo a poriadok a je rozhodne čestnejším a spravodlivejším sudcom než nevyspytateľný *Odin*; prísaha zložená v jeho chráme mala najvyššiu pečať neporušiteľnosti; v záverečnej bitke *Ragnaröku* zabil *mýtického* psa *Garma* a sám bol ním zabitý; Týrovou *runou* je *Teiwaz*; túto runu v tvare šípky (nazývanú tiež oštepovou runou) si bojovníci ryli z oboch strán čepele na zbrane, alebo dokonca do mäsa na vnútornú stranu pravého predlaktia, aby im zabezpečila po smrti priamy vstup do *Valhaly*; pozri *bohovia vojny*, *severskí bohovia*

<https://en.wikipedia.org/wiki/T%C3%BDr>

Boh Týr (islandský rukopis, 18.st.)

Viktor Rydberg: Týr a Fenrir (ilustrácia, 1911)

tyrania, tyran - v súvislosti s heslom *Akropolis*: v 6.st.pr.Kr. dal aténsky tyran Peisistratos, známy starostlivosťou o výstavbu mesta a rozvoj umenia, postaviť *Hekatompedon* zasvätený bohyni *Aténe*

Tyrfing - tiež Tirfing, Tervingi; v *severskej mytológii* (Sága Hērver) magický meč; etymológia meča sa možno datuje k slovu Terving, Thuringians, čo bolo meno germánskeho kmeňa zo 4.st.; prvým majiteľom meča bol kráľ Gardariki Sirglami, *Odin*ov syn alebo vnuk; tvorcom meča bol škriatok *Dvalin*; jedného dňa na lovu kráľ Svafrlami uvidel koňa s dvoma škriatkami *Dvalinn* a Durin, ktorí odišli na skalú, kde sedel; namieril na nich svoj meč a prinútil ich, aby pre neho vyrobili magický meč; škriatkovia vyrobili meč, ktorý žiaril ako oheň, nehrdzavel, bol najostrejší z mečov, ľahko prenikol cez železo i kameň, spôsoboval vždy smrteľné zhranenie a vždy prinášal víťazstvo; kráľ Svafrlami videl, že je nádherný a nazval ho Tyrfing; ale skôr ako nahnevaní škriatkovia zmizli, meč prekliali; ak ho niekto vytasil z pošvy, nemohol ho zasunúť ho späť, kým ho neumyl v teplej krvi; meč Tyrfing napokon bol príčinou troch veľkých ziel a jeho obeťou sa stal sám kráľ Sirglami; pozri *objekty severskej mytológie, mytologické meče*

<https://en.wikipedia.org/wiki/Tyrfing>

tyrkys - názov pochádza pravdepodobne z franc. slova pierre turquoise – „turecký kameň“; tyrkys sa však v Turecku nenachádza, názov vznikol pravdepodobne tak, že Turci s ním obchodovali a boli jeho hlavným dovozcom na západ

Malá čsl. encyklopédia: *turecký kameň*, kalait; svetlomodrý až zelenomodrý nepriehľadný nerast; hydratovaný zásaditý fosforečnan meďnatohlinitý; nepravý tyrkys je fosílna *slonovina*, impregnovaná alebo umelo sfarbená; tyrkys sa brúsi do tvaru *mugle*; pozri *drahokam*

Baleka v súvislosti s heslom *predkolumbovské umenie Mexika a Strednej Ameriky*: významnou oblasťou *aztéckeho* umenia bolo vykladanie mozaík tyrkysom, *perleťou* a *obsidiánom*

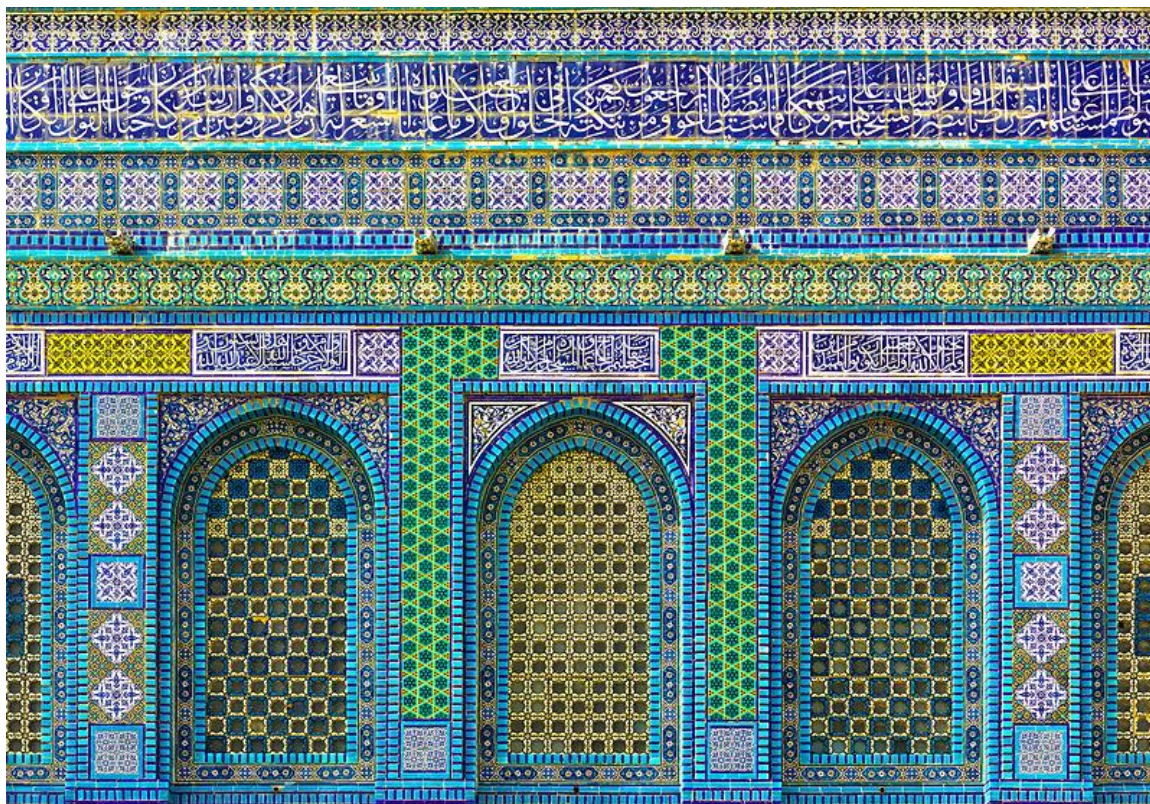
Täubl: chemickým zložením vodnatý zásaditý fosforečnan hliníka a medi; kryštalizuje v sústave trojklonnej $\text{CuAl}_6(\text{PO}_4)_4(\text{OH})_8 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$; farba nezábudkovo modrá, zelenomodrá, zelená; matný lesk, nepriehľadný, dvojloemný; brúsený do *mugle*; nachádza sa v ľadvinkovitých alebo strapcovitých kusoch alebo tvorí žily; najvyhľadávanejším druhom tyrkysu je *tyrkys matrix*; nálezisko: Irán, Tibet, Nové Mexiko, Austrália; umelé tyrkysy sa vyrábajú lisovaním fosforečnanu hlinitého zafarbeného zlúčeninami medi; od prírodných tyrkysov sú na nerozoznanie, ale zahrievaním zostávajú modré, zatiaľ čo pravé tyrkysy naopak hnednú; tyrkysy bývajú napodobňované nepriehľadným modrým sklom; pozri *drahokamy a polodrahokamy*

Tyrkys

Maska boha ohňa Xiuhtecuhtli

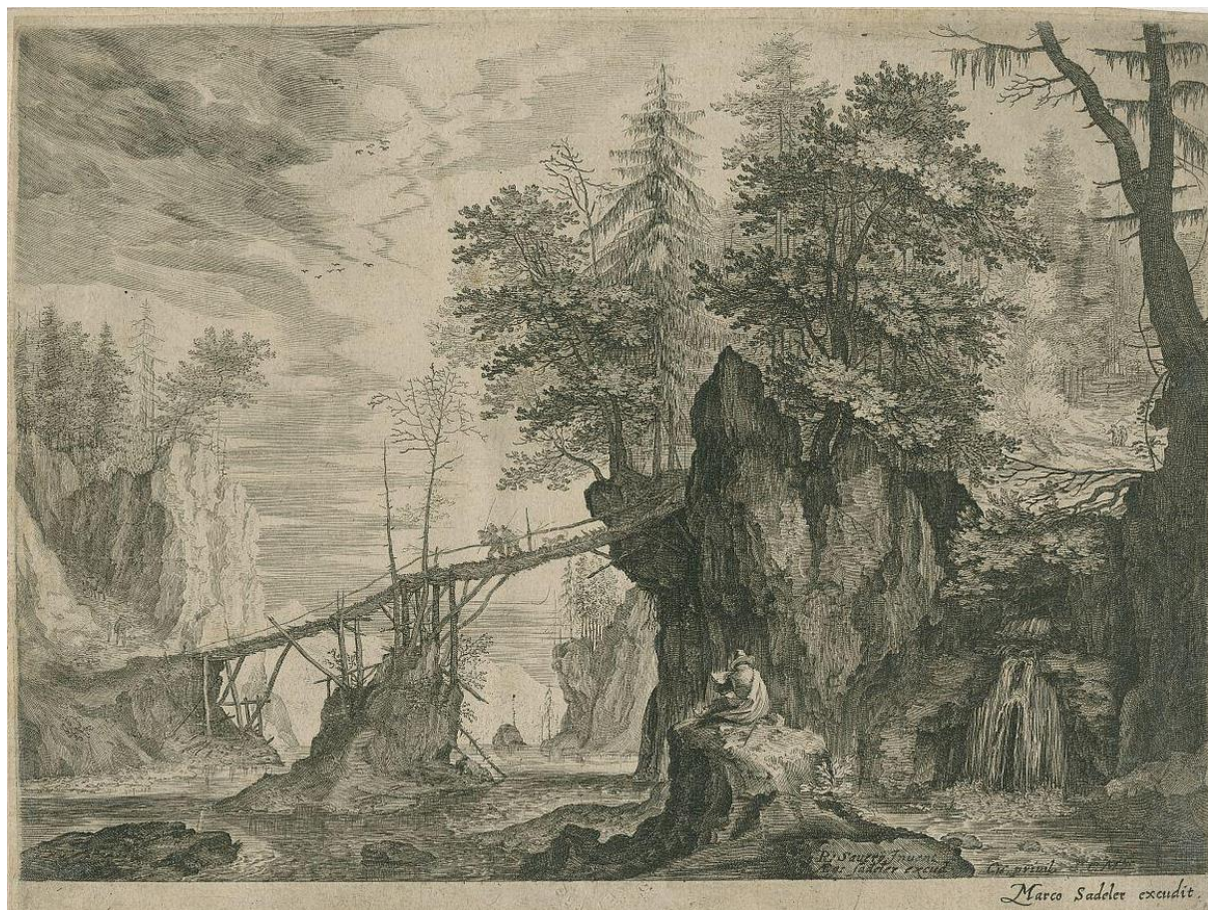

Tyrkysové dlaždice na fasáde Skalného domu v Jeruzaleme

Tyro -

[http://it.wikipedia.org/wiki/Tiro_\(mitologia\)](http://it.wikipedia.org/wiki/Tiro_(mitologia))

Tyrolsko - pozri *Rakúsko*, J. Alt

R. Savery: Krajina s kresliarom (mediryt z cyklu Šesť horských krajín v Tyrolsku, 1609)

J. Alt: Trent z mosta Adige (akvarel, 1843)

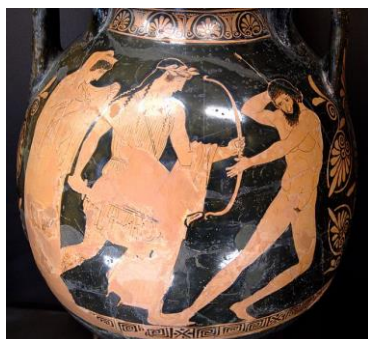
tyrolský granát - granát tyrolský

Tyros - gréc. Tyros; arab. صور – *Súr* - „skala“; pôvodne *fenický* prístav; dnešný prístav Súr

tyros - thyros

tyrský nach - purpúr/karmazín

Tytios -

Apolón strieľajúci šípy na Títu (attická peliké; 450 – 440 pr.Kr., maliar Polygnotos)

týždeň - v súvislosti s heslo *kalendár francúzsky*: týždeň mal desať dní, každá z troch *dekád* sa končila *nedel'ou*, ktorá mala konkurovať náboženským sviatkom

-v súvislosti s heslom *kalendár grécky*: rok rozdelený na 50 týždňov po 7 dňoch (celok týždňov symbolizovaný čriedami *kráv* a *baranov* bohýň *Faetusy* a *Lampetie*)

-v súvislosti s heslom *nedel'né dieťa*: termín používaný v *numerológii*, ktorá každý deň týždňa spája s určitou planétou (pozri *astrológia*); tá potom človeku, narodenému v istý deň týždňa predurčuje konkrétne vlastnosti; v tejto súvislosti hovorilo o pondelňajšom, utorňajšom dieťati atď.; dnes táto viera pretrváva v rámci *povier*

pozri *kalendár, čas, rok, deň, štvrtok*

týždeň svätý - *svätý týždeň*

Tzafouris Nikolaos - (†1501); tiež Niccolo, Niccolò, Niccolò, Zafuri, Zafuris; grécky renesančný maliar; maľoval predovšetkým náboženské námety pre cirkevných objednávateľov; Tzafouris je známy z krétskych prameňov; päť z jeho podpísaných *ikon* prežilo; boli namaľované v maniere italiana (pozri *manierizmus*); pozri *krétski maliari renesanční*

https://en.wikipedia.org/wiki/Nikolaos_Tzafouris

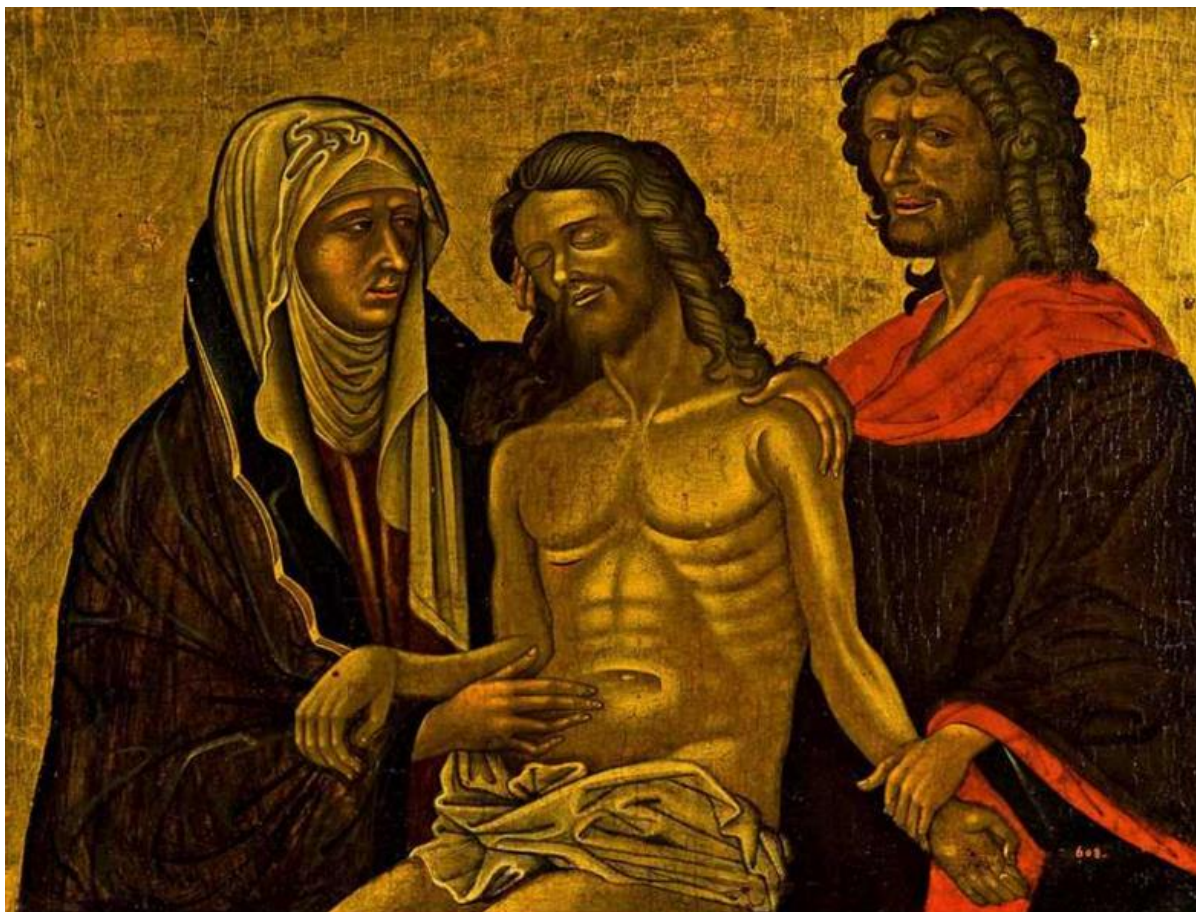
<https://www.google.sk/search?q=Nikolaos+Tzafouris&espv=2&biw=1853&bih=995&tbm=isch&bo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjNqb-hmKvJAhVEvhQKHSLGBHQQsAQIIQ>

N. Tzafouris: Kristus a žena zo Samárie (tempera a pozlátenie na dreve, 15.st.)

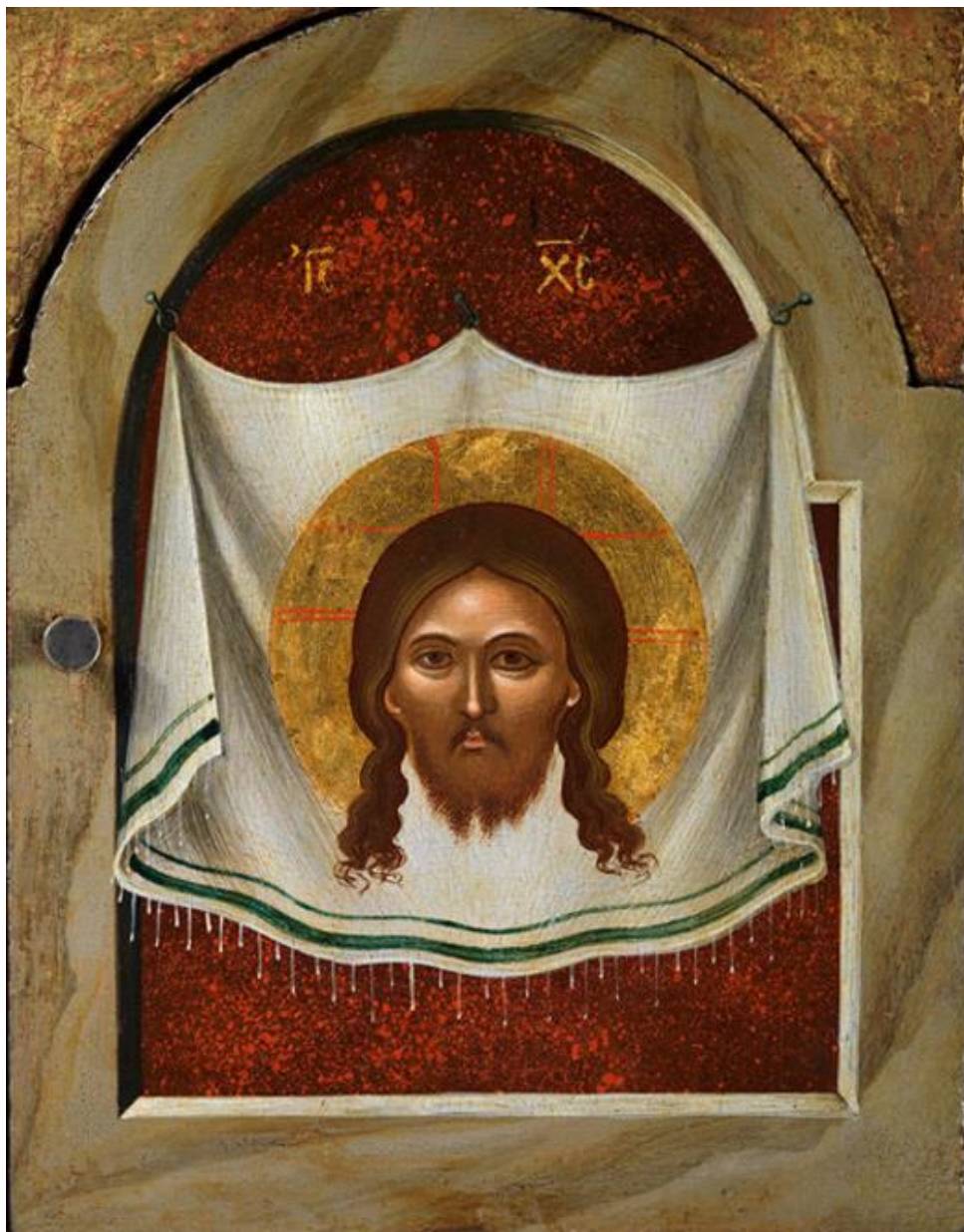
N. Tzafouris: Kristus nesie kríž (1489-1500)

N. Tzafouris alebo jeho okruh: Pieta (1500)

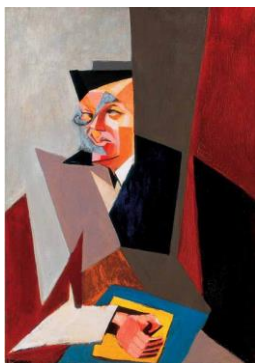
N. Tzafouris: Madre della Consolazione (ikona, 1500)

N. Tzafouris: Svätá tvár (z polyptychu Deisis, neskoré 15.st.)

Tzara Tristan - (†1963); vlastným menom Samuel Rosenstock; francúzsky básnik a dramatik rumunsko-židovského pôvodu; jeden zo zakladateľov dadaizmu; založil kabaret *Voltaire*; pozri *konkrétne poézia*; *S. Delaunayová*

http://it.wikipedia.org/wiki/Tristan_Tzara

L. Tihanyi: Tristan Tzara

R. Delaunay: Tristan Tzara

tzolkin - mayský posvätný kalendár; pozri *kalendár mayský*, *haab*

tzompantli - oltár pre ľudské obeti; pozri *indiánske kultúry*, *oltár*, *obeta*

Tz'u-chou ware - *Cizhou ware*, *Tz'u-chou ware*